

# فلسفه شکل‌گیری قرض الحسنه در ایران و سایر کشورها

تهیه کننده: کبری اعلانی- مدیر مالی مؤسسه قرض الحسنه صالحان قدر

که در این صندوق های غیرانتفاعی پس انداز می کند، باید این واقعیت را در نظر بگیرد که به پول او سود ویژه ای تعلق نخواهد گرفت و حتی این امکان نیز وجود دارد که در بخش هایی زیانی هم به پس اندازها برسد. ما به کسانی که در این صندوق ها سرمایه گذاری می کنند پیشنهاد می دهیم که تنها بخشی از پس انداز خود را در بانک ما سرمایه گذاری کنند.»

با توجه به آن چه ذکر شد، این که بانکی تنها بر اساس دیدگاه اخلاقی و انسانی پایه گذاری شود، در نگاه نخست عجیب به نظر می آید؛ اما پیشینه موفقیت آمیز سی ساله این بانک نشان می دهد که چنین ایده ای واقعی و امکانپذیر است. کشورهای دیگری هم هستند که در تأسیس چنین بانک هایی پیشینه طولانی تری دارند که از آن جمله می توان به کشورهای پرتغال و هلند اشاره کرد. برای نمونه، بانک eukro kredit سال هاست که در کشور هلند به این سیستم عمل می کند. همچنین در کشورهای در حال رشد در آسیا مانند بنگلادش، چنین بانک هایی فعال و موفق بوده اند. آن چه اساس کار این بانک ها را تشکیل می دهد، پیروی از قانون های معتبر کشور متبوع درباره نهادهای غیرانتفاعی است. به عبارت دیگر اگرچه بانک GLS هدفی اخلاقی و انسان دوستانه دارد، ولی این هدف را تنها در چارچوب قوانین و مقررات نهادهای غیر انتفاعی در آلمان دنبال می کند.

شایان ذکر است که بانکداری بدون بهره در کشورهای ترکیه، سوئد، پاکستان، مالزی و اردن نیز از سال ها قبل آغاز شده و ادامه دارد و فعالیت هایی از جمله ارائه خدمات بانکی غیر ربوی، خدمات اجتماعی و تأمین مالی و سرمایه گذاری در این بانک ها در حال انجام است.

**قرض الحسنه در ایران:** پیش از ایجاد نخستین صندوق قرض الحسنه در تهران، در کشورهای عربی گاه و بیگاه نهادهایی در مساجد، با عنوان «بنوک اسلامی» یا «قروض اسلامی» وجود داشتند، اما ایجاد نخستین صندوق قرض الحسنه در ایران به سال ۱۳۴۲ خورشیدی بازمی گردد. در آن سال، عده ای از متمولین سنت گرای اسلامی گرد هم آمدند و در راستای انتقاد از وضع موجود در آن دوران، یک مؤسسه اقتصادی اسلامی به نام «صندوق قرض الحسنه جاوید» در تهران تأسیس کردند. (این سال، اوج مبارزات هواداران امام خمینی علیه رژیم شاه بود). پدیده قرض الحسنه در کشورمان زمانی از اهمیت بالایی برخوردار شد که پس از انقلاب اسلامی، دست اندرکاران نظام پولی و بانکی در ایران به فکر آشتی دادن عملکرد بانک های موجود با مقررات اسلامی افتادند.

سخن آخر این که صندوق های قرض الحسنه بر اساس آیه ۱۱ سوره حدید استوارند که در آن، به وام نیکو که برای وام دهنده پاداش سودمندی در بر خواهد داشت، اشاره شده است. برپایه این اصل، صندوق قرض الحسنه، دریافت های خود را از افراد نیکوکاری تأمین می کند که از بهره مندی از سود پس اندازهای بانکی صرف نظر می کنند.

در شهر بوخوم آلمان، بانکی وجود دارد که به تلاشگران نیازمندی که می خواهند شرکت کوچک تولیدی یا خدماتی تأسیس کنند، وام کم بهره می دهد. معادل این بانک در ایران، صندوق های قرض الحسنه هستند که با انگیزه ای انسان دوستانه، خیرخواهانه، اخلاقی و مذهبی تأسیس شده اند. این نوشتار، دربرگیرنده مقایسه ای است میان این دو نهاد شرقی و غربی.

**قرض الحسنه در جهان:** سال هاست که معضل بیکاری در آلمان از مسائل مطرح و مهم است و برای حل این معضل، راهکارهای متفاوتی مطرح شده؛ از جمله این که بیکاران، به طور مستقل به تأسیس مراکز تولیدی و خدماتی اقدام کنند. آمار نشان می دهد که بیش از نیمی از مراکز تولیدی و خدماتی در آلمان، توسط همین بیکاران و به طریق یاد شده تأسیس گردیده است. در همین راستا یکی از بانک های آلمانی، طرح نوینی را مطرح و اجرا نموده که بر اساس این طرح، افراد بیکاری که درآمد پایینی دارند و دریافت وام از بانک های دیگر برایشان میسر نیست و به همین دلیل نمی توانند وارد سیستم بازار کشور شوند، از طریق این بانک از حمایت مالی برخوردار می شوند تا بتوانند خود، مراکز کوچک تولیدی و خدماتی تأسیس کنند. این نخستین بار است که در آلمان وام های کوچک برای تأسیس چنین مراکزی از طریق سیستمی که با سیستم قرض الحسنه در ایران قابل قیاس است اعطا می شود. بانی این ایده در آلمان بانکی است به نام Gesellschaft fur Leihen und Schenken یا GLS که مبالغ لازم برای اعطای وام را از محل سپرده ها و پس اندازهای افراد نیکوکاری تأمین می کند که برپایه اصول غیرانتفاعی پول خود را در بانک نامبرده پس انداز کرده اند. البته این بانک در سال ۲۰۰۰ میلادی نیز چند نمونه از این وام های کوچک را به افراد بیکار داده بود، اما با توجه به مشاهده موفقیت چشمگیر در این رابطه، اکنون اقدام به انجام پروژه ای گسترده نموده است. لازم به ذکر است که باتوجه هزینه هایی که اعطای وام های کوچک در بر دارد، چنین پروژه هایی برای بانک های دیگر مقرون به صرفه نیستند.

سخنگوی مطبوعاتی بانک یاد شده در این باره می گوید: «این پروژه از نظر مالی برای ما سودی ندارد، اما این ایده را مفید می دانیم به این دلیل که یک نوآوری است که بیش از هر چیز می تواند راه حلی برای معضل بیکاری باشد. بانک در این رابطه به سود قابل توجهی دست پیدا نمی کند، بلکه این طرح، پروژه ای است که با ساختار بانک ما هماهنگی دارد، چون ما در پروژه های اجتماعی و انسان دوستانه سرمایه گذاری می کنیم». این بانک در سال ۱۹۷۴ به عنوان بانکی اخلاقی و انسانی و زیست محیطی در شهر بوخوم آلمان تأسیس شد و تا به حال از موفقیت چشمگیری برخوردار بوده است. افرادی که در این بانک سرمایه گذاری می کنند، شخصیت های حقیقی و حقوقی هستند که بر اساس تمایل به پیشرفت و توسعه اقتصادی، به طور کلی این بانک را پشتیبانی می کنند. سخنگوی مطبوعاتی این بانک در این خصوص افزوده: «در شرایطی که همه چیز خوب پیش می رود، به هر ترتیب سوددهی هم داریم؛ اما باید تأکید کرد که کسی